

บทที่ 4

การวิเคราะห์เปรียบเทียบสารคดีชุดทางโทรทัศน์ เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

งานวิจัยเรื่อง “ การวิเคราะห์เปรียบเทียบสารคดีชุดทางโทรทัศน์ เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ” มีวัตถุประสงค์ในการเปรียบเทียบแนวคิดในการผลิต เนื้อหาการนำเสนอ ขั้นตอนการผลิต การตรวจสอบก่อนการเผยแพร่ และการเผยแพร่ ของ สารคดี 2 ชุด คือ เย็นศิระเพราะพระบริบาล และ เจ้าแผ่นดิน ที่เผยแพร่ตลอดปี พุทธ ศักราช 2539 ซึ่งผู้วิจัยใช้แนวคิดองค์ประกอบของการสื่อสาร และแนวคิดสัญวิทยา มาเป็น กรอบในการอธิบาย ซึ่งผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

เย็นศิระเพราะพระบริบาล

สารคดีชุด เย็นศิระเพราะพระบริบาล เริ่มต้นจากคณะอนุกรรมการจัดทำ ภาพยนตร์และภาพนิ่ง เกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ คณะกรรมการ เอกลักษณะของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ได้ดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง แห่งชาติ มาเป็นระยะเวลากว่า 17 ปี โดยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ให้แก่สถาบัน หลัก 4 สถาบัน ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งผลงานต่าง ๆ ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นก็ได้รับคำ ชมเชยจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ (ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ ของชาติ , รายงานการประชุม , 1 พ.ศ. 2538)

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จะมาจากคำสั่งแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

การดำเนินงานของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ประกอบด้วยคณะ อนุกรรมการ 27 คณะ ใน 5 กลุ่มกิจกรรม ซึ่งการดำเนินการผลิตสารคดีชุด เย็นศิระเพราะ พระบริบาล เป็นภารกิจของ คณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่ง เกี่ยวกับพระราช ประวัติและพระราชกรณียกิจ ในกลุ่มกิจกรรมที่ 3 กลุ่มกิจกรรมเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ด้านสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์

นายสมิคร สุทรเวช รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ โดยมีคุณหญิงจินตนา ยศสุนทร เป็นประธานอนุกรรมการและอนุกรรมการประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวแทนหน่วยงานต่าง ๆ จากภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ทำงานประสานกับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ มีหน้าที่พิจารณาหลักการ วิธีการ และดำเนินการจัดทำภาพยนตร์ ภาพนิ่ง วิดีทัศน์เกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจในพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ เพื่อเผยแพร่ทั้งในและต่างประเทศ

โครงการและกิจกรรมที่คณะอนุกรรมการชุดนี้ได้กระทำตลอดมา คือการจัดทำวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ออกอากาศและเผยแพร่ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และวันคล้ายวันพระราชสมภพ ทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย

ในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดเขตการเฉลิมฉลอง เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2538 และสิ้นสุดในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2539 คณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ มีโครงการพิเศษเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติ โดยการจัดทำสารคดีชุดเผยแพร่อย่างต่อเนื่องทางสื่อโทรทัศน์ คือ

สารคดีชุด ในหลวงของเรา ชุดที่ 1 และ 2

ในหลวงของเรา ชุดที่ 1 ออกอากาศเผยแพร่ตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2537 ถึงวันที่ 8 มิถุนายน 2538 รวม 365 ตอน

ในหลวงของเรา ชุดที่ 2 ออกอากาศเผยแพร่ต่อจากชุดที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2538 ถึงวันที่ 8 มิถุนายน 2539 รวม 365 ตอน

สารคดีในหลวงของเรา ชุดที่ 1 และ ชุดที่ 2 มีบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารกรุงไทยจำกัด (มหาชน) เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณการผลิต และบริษัทโปรอิมเมจ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการผลิต

เนื่องจากสารคดีชุดในหลวงของเรา ออกอากาศจนถึง วันที่ 8 มิถุนายน 2539 และในวันที่ 9 มิถุนายน 2539 เป็นระยะสำคัญของการเฉลิมฉลอง คือ งานพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ซึ่งตรงกับวันที่เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครบ 50 ปี ย่างขึ้นปีที่ 51 ซึ่งจากการประชุม

ของคณะกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่ง เกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ได้มีมติให้จัดทำสารคดีอีกชุดหนึ่งเพื่อเผยแพร่ต่อเนื่อง ทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ คือ สารคดีชุด *เย็นศิระเพราะพระบริบาล* โดยเริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2539 ถึง 31 ธันวาคม 2539 รวมทั้งสิ้น 206 ตอน มีผู้สนับสนุนการผลิตคือ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และดำเนินการผลิตโดยบริษัท เดอะบิกดรีม จำกัด

ศาสตราจารย์ทองตอ กล้วยไม้ ณ อยุรยา รองประธานอนุกรรมการ ฯ ได้เล่าถึงแนวคิดในการผลิตสารคดีชุดนี้ว่า “ เรื่องเกี่ยวกับในหลวง นอกจากเราทำ คนอื่นเขาก็ทำมา มาก โดยเฉพาะโครงการพระราชดำริ ผมก็เลยเปลี่ยนเป็นแนวประวัติศาสตร์ คอนเซ็ปของงานชุดนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวกับพระบรมราชจักรีวงศ์ ผมจะเขียนแบบเทียบวาระรัชกาลที่ 1 ท่านทำอะไร รัชกาลที่ 9 ทรงทำอะไรที่คล้ายบรรพบุรุษของท่าน ” (สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2539)

นอกจากศาสตราจารย์ทองตอ กล้วยไม้ ณ อยุรยา ทำหน้าที่เป็นรองประธานอนุกรรมการ ฯ แล้ว เนื่องจากท่านสะสมประสบการณ์ทางด้านงานเขียน โดยเฉพาะงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์มานาน และได้เคยมีการเผยแพร่ในรูปของบทความ และบทวิทยุกระจายเสียงมาก่อนแล้ว ท่านจึงได้รับหน้าที่ผู้เขียนบทสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย และยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ เย็นศิระเพราะพระบริบาล ต้องใช้ภาพที่มาจากภาพยนตร์ส่วนพระองค์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคุณขวัญแก้ว วัชโรทัย รองเลขาธิการพระราชวัง ผู้ดูแลงานกองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ และท่านเป็นหนึ่งในอนุกรรมการชุดนี้ ได้ตั้งเงื่อนไขไว้ว่าต้องให้อาจารย์ทองตอเขียนบทเท่านั้น จึงจะอนุญาตให้นำภาพยนตร์ส่วนพระองค์มาประกอบสารคดีชุดนี้ได้

สารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาลทั้งสิ้น 206 ตอนนี้ ศาสตราจารย์ทองตอ กล้วยไม้ ณ อยุรยา เป็นผู้เขียนบทเพียงผู้เดียว ซึ่งท่านเล่าว่า จากแนวคิดหลักที่ต้องการเปรียบเทียบพระราชกรณียกิจของบูรพกษัตริย์ในราชวงศ์จักรีกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องมีการเพิ่มเติมเนื้อหาไปอีก เนื่องจากจำนวนตอนมีมาก และไม่ได้มีการวางแผนแบ่งตอนกับเนื้อหาไว้ล่วงหน้า ดังนั้นการทำงานของผู้เขียนบทของสารคดีชุดนี้จึงเริ่มจากการค้นคว้าเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากที่บ้าน และเขียนบทสารคดีในรูปของบทความยาวต่อเนื่องกันไปจนหมดเนื้อหาที่ต้องการเสนอ

ซึ่งผู้เขียนบทมีเหตุผลว่า “ ที่แรกก็เขียนบทโทรทัศน์ตรงตามตำรา มีภาพมีเสียงมีเพลง เขาทำให้เราไม่ได้ ที่เรากำหนดมันยากไปสำหรับเด็กใหม่ ๆ ”

เมื่อได้บทความแต่ละตอน จึงส่งต่อให้อนุกรรมการอีกท่านหนึ่ง เป็นผู้แบ่งบทความยาว ๆ นั้น ตัดทอนให้เป็นบทความที่มีความยาวประมาณ 1 นาที โดยไม่มีการตั้งชื่อเรื่องแต่ละตอน ดังนั้นจึงไม่มีความแน่นอนว่าบทความที่เขียนขึ้นแต่ละครั้ง จะแบ่งได้เป็นบทความคดีก็ตอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรายละเอียดของข้อมูลว่ามีมาก-น้อยเพียงใด เมื่อเนื้อหาที่ตรงตามแนวคิดหลักถูกนำเสนอไปหมดสิ้นแล้ว ผู้เขียนบทจึงได้เสนอในที่ประชุมเพื่อขอความเห็นในคณะอนุกรรมการ ฯ เกี่ยวกับเนื้อหาที่ต้องการเพิ่มเติม และไม่ขัดกับแนวคิดหลัก ในช่วงหลังของสารคดีชุดนี้ จึงมีการเพิ่มเติมเนื้อหาด้านอื่น เช่น วัดประจำรัชกาลต่าง ๆ พระราชลัญจกรของพระมหากษัตริย์

สำหรับตัวอย่างการนำเสนอด้วยการเปรียบเทียบของสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล อาทิ

การทหาร เปรียบเทียบระหว่างพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ตอนที่ 3 และ 4 ออกอากาศ 11 และ 12 มิถุนายน 2539)

อัครศิลปิน เปรียบเทียบระหว่างพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ตอนที่ 9 - 16 ออกอากาศ 17 - 24 มิถุนายน 2539)

วิทยาศาสตร์ เปรียบเทียบระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ตอนที่ 17 - 26 ออกอากาศ 25 มิถุนายน ถึง 4 กรกฎาคม 2539)

จากการสัมภาษณ์ผู้เขียนบท เปรียบเทียบกับบทความคดี ผู้วิจัยพบว่ามีเนื้อหาหลักคือการเปรียบเทียบพระราชกรณียกิจ พระราชดำริทางด้านต่าง ๆ ของอดีตบูรพกษัตริย์ในราชวงศ์จักรี กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรงตามแนวคิดหลัก โดยมีเนื้อหาแบ่งได้เป็น 8 กลุ่ม คือ

ตารางที่ 1 เนื้อหาสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล

ตอนที่	เนื้อหา	จำนวน (ตอน)
1 - 127	- เปรียบเทียบพระราชกรณียกิจ พระราชดำริวัตรของพระราชบรรพบุรุษ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อน ๆ ในราชวงศ์จักรี สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	127

ตารางที่ 1 เนื้อหาสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล (ต่อ)

ตอนที่	เนื้อหา	จำนวน (ตอน)
128 - 149	- เปรียบเทียบพระราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกระทำในรอบปี กับพระราชพิธีในรัชกาลก่อน เริ่มด้วย ประวัติ รายละเอียดของพระราชพิธีดั้งเดิม และสิ่งที่เปลี่ยนแปลง เช่น พระราชพิธีมาฆบูชา พระราชพิธีแรกนาขวัญ ฯ	22
150 - 153	- การผนวชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	4
154 - 159 164 - 185	- พระราชพิธีการเฉลิมพระชนมพรรษา การฉลองครบรอบ พระชนม์ ในด้านประวัติความเป็นมาและรายละเอียดของพิธี เปรียบเทียบระหว่างรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม - เกลาเจ้าอยู่หัว กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	28
160 - 163	- ประวัติพระราชพิธีเฉลิมมงกุฎราชกุมาร และรายละเอียด ของพระราชพิธีแต่ละสมัย	4
186 - 195	- การสร้างวัดประจำรัชกาล	10
196 - 204	- พระราชลัญจกร ในด้านความเป็นมา ความหมายของพระ ราชลัญจกรประจำรัชกาลต่าง ๆ และการใช้พระราชลัญจกร ในรัชกาลปัจจุบัน	9
205 - 206	- เนื้อหาสรุปงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี	2

การทำงานของคณะกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราช ประวัติและพระราชกรณียกิจ มีการดำเนินอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่มีการผลิตสารคดี โดยได้จัดให้มีวาระการประชุมทุกสัปดาห์ เมื่อผู้เขียนบท เขียนบทสารคดีเสร็จแต่ละครั้ง ประมาณ 10 - 15 ตอน บทสารคดีทุกตอนจะผ่านการตรวจสอบโดยคณะกรรมการฯ ผู้วิจัย มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมของคณะกรรมการฯ ด้วยการแนะนำของเลขานุการ คณะกรรมการฯ และได้รับอนุญาตจากรองประธานคณะกรรมการฯ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าจาก ประสบการณ์และความน่าเชื่อถือของผู้เขียนบท การตรวจแก้บทสารคดีจึงมีน้อยมาก

หลังจากบทสารคดีผ่านมติที่ประชุมของคณะกรรมการฯ แล้ว ได้มอบหมาย ให้บริษัท เตอะบีกดริม จำกัด เป็นผู้ผลิตสารคดีชุดนี้ เตอะบีกดริม ทำหน้าที่คล้ายบริษัทตัวแทนโฆษณา (Advertising Agency) คือเป็นผู้ประสานงานระหว่างคณะกรรมการฯ กับ บริษัท เดวา โปรดักชั่น จำกัด ซึ่งมารับหน้าที่เป็นบริษัทผู้ผลิตสารคดี หรือเป็น Production House ให้กับเย็นศิระเพราะพระบริบาล

เดอะบิกคริม ประกอบด้วยบุคลากรที่เชี่ยวชาญในการผลิตสารคดีเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชวงศ์ และมีคณะอนุกรรมการในคณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เป็นทีมงานดำเนินการผลิตของเดอะบิกคริม ซึ่งมีประสบการณ์ในการผลิตสารคดีเผยแพร่ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพระราชสมภพ และวันสำคัญ ที่เป็นภารกิจของคณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ดังนั้น เดอะบิกคริมจึงทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับคณะอนุกรรมการ ฯ และควบคุมการผลิต รวมถึงมอบหมายงานให้ เดวา โปรดักชั่น ซึ่งเป็นบริษัทที่มีอุปกรณ์การผลิตให้เช่าเพื่อนำไปผลิตรายการ รวมถึงมีห้องตัดต่อ ห้องบันทึกเสียง บริการสำหรับการผลิตรายการอย่างครบวงจร

บทสารคดีที่ผู้ผลิตได้รับครั้งละ 10 - 15 ตอนนี้ จะล่วงหน้าก่อนออกอากาศประมาณ 3 สัปดาห์ เป็นบทสารคดีที่มีแต่เนื้อหา ซึ่งก็คือเสียงบรรยายเท่านั้น ทีมงานฝ่ายผลิตจะต้องนำบทสารคดีวางแผนที่จะหาภาพมาประกอบ วิดิทัศน์มาจากภาพยนตร์ส่วนพระองค์ และถ่ายทำขึ้นมาใหม่ จากนั้นจะมีการบันทึกเสียงผู้บรรยาย ครั้งละ 10 - 15 ตอน ตามที่ผู้ผลิตได้รับบทสารคดี เพื่อนำเสียงมาเป็นหลักในการตัดต่อภาพ เมื่อเสียงกับภาพเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะนำไปผสมเสียง (Mix) กับเพลงบรรเลง ซึ่งมักเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ เป็นการเสร็จสิ้นกระบวนการผลิตสารคดี 1 ตอน ความยาวประมาณ 1 นาที ทางทีมผู้ผลิตรายการเล่าให้ฟังว่า “ ถ้าภาพมีอยู่แล้ว ตัดต่อกับมิชซ์เสียง บางตอนใช้เวลาไม่ถึงครึ่งวันก็เสร็จ แต่ถ้าต้องไปถ่ายทำใหม่ หรือใช้เวลาในการติดต่อบทสารคดี บางครั้งก็ใช้เวลาเป็นอาทิตย์ ”

เนื่องจากบทสารคดีที่ทีมงานผู้ผลิตได้รับ จะล่วงหน้าก่อนการเผยแพร่ไม่นาน ดังนั้นการติดต่อเพื่อขอภาพประกอบจึงต้องทำซ้ำซ้อนหลายครั้ง และทีมงานต้องใช้เวลาเพื่อไปค้นหาภาพประกอบที่เดิมหลายครั้ง ซึ่งทีมงานเดวา โปรดักชั่น ได้ให้ข้อมูลระหว่างการทำงานว่า กองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ เป็นสถานที่ที่ติดต่อเพื่อขออนุญาตในการนำภาพไปประกอบสารคดียากมาก แต่เมื่อรองเลขาธิการพระราชวัง ได้อนุญาตไว้ในที่ประชุมของคณะอนุกรรมการ ฯ ทำให้ทีมงานสะดวกที่จะเข้าไปนำภาพมาใช้เพื่อประกอบสารคดี โดยได้นำฟิล์มภาพยนตร์ส่วนพระองค์มาฉาย ให้ทีมงานได้นำกล้องไปถ่ายทำ บันทึกเป็นวิดิทัศน์ เพื่อใช้ในการประกอบสารคดีชุดนี้

จากการสัมภาษณ์ทีมงานฝ่ายผลิต และการบันทึกเทปวิดิทัศน์ พบว่าภาพที่ใช้ในการนำเสนอสารคดีชุด “ เย็นศิระเพราะพระบริบาล ” คือ

- ภาพจากกองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ ซึ่งเป็นภาพที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ที่บันทึกไว้ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติ โดยช่างภาพส่วนพระองค์
- ภาพจากฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ เป็นภาพพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ขอถือปฎิบัติจากหอภาพยนตร์แห่งชาติ
- การถ่ายวิถีทัศน์จากภาพหนึ่งที่เป็นภาพวาด
 - พระบรมสาทิสลักษณ์พระมหากษัตริย์ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์
 - พระราชลัญจกรของรัชกาลต่าง ๆ
- การถ่ายวิถีทัศน์จากภาพหนึ่งที่เป็นภาพถ่ายเก่า มาจากหลายแหล่ง เช่น จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
 - ภาพเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลก่อนที่จะมีการบันทึกไว้เป็นภาพยนตร์
 - พระบรมฉายาลักษณ์
- การถ่ายวิถีทัศน์จากสถานที่ต่าง ๆ ตามบทสารคดีกล่าวถึง
 - พระบรมมหาราชวัง
 - พระบรมราชานุสาวรีย์
 - วัดประจำรัชกาล

ปัญหาในการผลิตของสารคดีที่ทีมงานต้องประสบคือ ภาพใช้ซ้ำ เนื่องจากข้อมูลของสารคดีส่วนใหญ่เป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การหาภาพมานำเสนอจึงเป็นเรื่องยาก เพราะผู้ผลิตไม่มีความเชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์มากเท่าผู้เขียนบท รวมถึงเวลาที่ได้รับมอบหมายให้ผลิตคราวละ 10 - 15 ตอน จึงต้องนำภาพเก่าที่เคยนำเสนอแล้ว กลับมาใช้ซ้ำอีก (รุ่งระวี มณีเปรม ,10 ธันวาคม 2539)

เลขานุการของคณะอนุกรรมการ ฯ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการคัดเลือกเสียงผู้บรรยายว่า คณะอนุกรรมการ ฯ เป็นผู้พิจารณาจากเทปเสียงตัวอย่างที่บริษัทผู้ผลิตได้นำมาเสนอ โดยเลือกเสียงของศักดิ์อรุณ ซึ่งเป็นผู้บรรยายที่มีประสบการณ์ในการบรรยายสารคดีที่เผยแพร่เกี่ยวกับพระบรมราชวงศ์มาโดยตลอด

เมื่อทีมงานฝ่ายผลิต ผลิตสารคดีเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะนำวิถีทัศน์สารคดีเข้าที่ประชุมคณะอนุกรรมการ ฯ เพื่อพิจารณา จากการรวบรวมเอกสารรายงานการประชุมและที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ในที่ประชุมพบว่า การแก้ไขวิถีทัศน์ส่วนใหญ่เกิดจากภาพที่นำเสนอไม่ตรงกับบทบรรยาย จึงได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากผู้เขียนบทและอนุกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขต่อไป เช่น บทบรรยายกล่าวถึงวัด

ประจำรัชกาลที่ 8 และมีเจดีย์ที่บรรจุพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล แต่ภาพไม่ได้ถ่ายเจดีย์ดังกล่าว แต่เป็นภาพกว้างบริเวณวัด คณะอนุกรรมการ ฯ จึงมีมติให้กลับไปถ่ายภาพใกล้องค์เจดีย์มาและแก้ไขภาพให้ถูกต้อง (ตอนที่ 195 ออกอากาศวันที่ 20 ธันวาคม 2539) และเมื่อทีมงานผู้ผลิตนำกลับไปแก้ไขเรียบร้อยแล้ว จะต้องเพิ่มให้แต่ละตอนมีส่วนประกอบครบดังนี้คือ

- Title ของสารคดี
- เนื้อหาสารคดี
- Credit ท้าย คือคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ

ทีมผู้ผลิตจะทำสำเนาวิดีโอทัศนระบบต่าง ๆ เพื่อส่งไปตรวจสอบและเผยแพร่ที่สถานีโทรทัศน์ คือ

- สถานีโทรทัศน์สีช่อง 3
- สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
- สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7
- สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. ทั้ง 4 สถานีส่งวิดีโอทัศนในระบบ Beta
- สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ส่งวิดีโอทัศนระบบU-matic

ขั้นตอนหลังจากนี้ก็ คือ คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กกช.) ประจำแต่ละสถานี จะตรวจสอบวิดีโอทัศนอีกครั้งหนึ่งก่อนออกอากาศตามระเบียบ ถ้าพบว่ามียกพร่องก็จะแจ้งกับบริษัทผู้ผลิตให้นำกลับไปแก้ไขก่อนจะเผยแพร่จากการสัมภาษณ์ทีมงานผู้ผลิตพบว่า ไม่เคยมีการแก้ไขจากคณะกรรมการกกช.แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการ ฯ ที่ได้ทำมาตลอดตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการผลิตและหลังการผลิต รวมถึงเดอะบิกดริม บริษัทผู้ประสานงานการผลิต มีบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำสารคดีเทอดพระเกียรติมาก่อนหน้านี้แล้ว จึงทราบข้อปฏิบัติที่ควรกระทำและควรละเว้นในการนำเสนอสารคดีเป็นอย่างดี

การติดต่อเพื่อเผยแพร่สารคดีชุดนี้ คณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ได้รับมอบหมายให้เลขานุการคณะอนุกรรมการ ฯ ให้เป็นผู้ทำจดหมายติดต่อโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่สารคดีโดยจ่ายค่าออกอากาศด้วยงบประมาณจากผู้สนับสนุนคือ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งจากการสอบถามไปยังฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์พบว่า ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

การเผยแพร่สารคดีชุดนี้ สุริพร พุทธิสุวรรณ กล่าวว่า เริ่มตั้งแต่ วันที่ 9 มิถุนายน 2539 โดยมีเหตุผลว่าเป็นวันขึ้นครองราชย์ครบ 50 ปี และสิ้นสุดการเผยแพร่สารคดี วันที่ 31 ธันวาคม 2539 ซึ่งเป็นวันสิ้นสุดการเฉลิมฉลอง ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานไว้ โดยออกอากาศทุกวัน 206 วัน รวม 206 ตอน

สารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล ออกอากาศในช่วงข่าวภาค 20.00 น. เพราะเป็นช่วง PRIME TIME มีผู้ชมเป็นจำนวนมาก โดยมีเวลาที่แตกต่างกันตามแต่ละสถานี จะเผยแพร่ โดยฝ่ายรายการของแต่ละช่องได้ให้เหตุผลเหมือนกันว่า การเลือกกว่าเป็นเวลาใด ในช่วงข่าวภาค 20.00 น. นั้น ขึ้นอยู่กับการเผยแพร่สารคดีเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชวงศ์ ในวาระโอกาสพิเศษต่าง ๆ ที่ผ่านมา เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันสวรรคต ฯ ซึ่งทั้ง 5 สถานี มีการเผยแพร่เหมือนและต่างกันดังนี้

ตารางที่ 2 เวลาการเผยแพร่สารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล

สถานี	เวลาที่เผยแพร่
ช่อง 3	ก่อนข่าวในพระราชสำนัก เวลาประมาณ 20.00 น.
ช่อง 5	หลังข่าวภาค 20.00 น.
ช่อง 7	ก่อนข่าวในพระราชสำนักเวลาประมาณ 20.00 น.
ช่อง 9	ก่อนจบข่าว ภาค 20.00 น. (อยู่ในช่วงข่าว)
ช่อง 11	หลังข่าวภาค 20.00 น.

สำหรับผู้สนับสนุนงบประมาณในการผลิตสารคดีชุด เย็นศิระเพราะพระบริบาล คือบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้สนับสนุนงบประมาณในการผลิตสารคดีทุกชุดที่ผ่านมาของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เนื่องด้วยบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาล มีนโยบายจะสนับสนุนหน่วยงานของรัฐในกิจการต่าง ๆ โดยเฉพาะการผลิตสื่อวีดิทัศน์ ของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการฉลองสิริราชสมบัติในครั้งนี้ โดยการบินไทยไม่ได้เข้าไปมีบทบาทใด ๆ ในขั้นตอนการผลิตและตรวจสอบก่อนการเผยแพร่ เพียงแต่สนับสนุนงบประมาณในการผลิตและการเผยแพร่เท่านั้น (ธีระสิน อ่อนลมุน ,15 มีนาคม 2542)

สำหรับผลของการสื่อสาร สุริพร พุทธิสุวรรณกล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ส่วนใหญ่เป็นไปตามความต้องการของผู้ส่งสาร เพราะได้มีการประเมินจากผลสะท้อนของบุคคล และหน่วยงานที่ได้มีการติดต่อเข้ามา เพื่อขอสำเนาวีดิทัศน์ชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาลเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีข้อเสนอแนะในรูปของจดหมาย ของนายชวน หลีกภัย สมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ ถึงข้อผิดพลาดจากการไม่รู้ของทีมงานผู้ผลิตในส่วนรายละเอียดของภาพ คือ โบนทบรยายกล่าวดึงยางนา ที่มีอยู่ในภาคใต้ แต่ผู้ผลิตได้ใช้ภาพต้นยางพารามาแทน (ตอนที่ 64 ออกอากาศวันที่ 11 สิงหาคม 2539) และจดหมายจากบริษัท พรินดีฟิล์ม แอนด์วิดีโอ จำกัด ร้องเรียนถึงการละเมิดลิขสิทธิ์ การใช้ภาพถ่ายทางอากาศ (ตอนที่ 80 - 83 ออกอากาศวันที่ 27 - 30 สิงหาคม 2539) ซึ่งเป็นการพบความผิดพลาดในขณะที่ออกอากาศแล้ว จึงไม่สามารถแก้ไขได้ แต่เป็นข้อพึงระวังของผู้ส่งสารในการทำงาน ทั้งในขั้นตอนการผลิต และการตรวจพิจารณาก่อนการเผยแพร่ ให้มีความละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้น

เจ้าแผ่นดิน

“ เจ้าแผ่นดิน ” เป็นสารคดีชุดที่ร่วมเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี มีแนวคิดที่ต้องการนำเสนอพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อประเทศชาติ และประชาชนชาวไทย โดยจะนำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่พระองค์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ตลอด 50 ปี ไม่ว่าจะเป็นพระราชจริยาวัตร พระปรีชาสามารถ ตลอดจนพระราชกรณียกิจ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญ

ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากบริษัทพาโนรามา ดอควิวเมนทารี จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทผู้ผลิตสารคดีที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของไทย มีบุคลากรที่มีประสบการณ์ทางด้านงานสารคดี จึงเคยผ่านงานการผลิตสารคดีทั้งในรูปแบบการริเริ่มโครงการผลิต และรับจ้างผลิตให้กับหน่วยงานต่าง ๆ

“ เริ่มจากคุณชนินทร์ M.D.ของที่นี่ คิดมาตั้งแต่ปี 37 ว่าอีกปีสองปีจะเป็นปีกาญจนาภิเษก คนจะให้ความสนใจกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจของในหลวง และมองเห็นว่าท่านทรงทำอะไรที่น่าสนใจไว้มากจริง ๆ น่าจะทำโปรเจกต์นี้ขึ้นมา ในช่วงแรกได้ช่วยกันหาข้อมูลเบื้องต้นว่าท่านทรงทำอะไรมาบ้าง มีโครงการ มีพระราชกรณียกิจอะไรที่น่าสนใจ เรามองว่าไม่อยากทำเป็นเชิงพระราชประวัติ ปกติที่ผ่านมามีการทำสารคดีเกี่ยวกับพระราชวงศ์ ก่อนข้างจะเป็นพระราชประวัติ มองว่าเราน่าจะเห็นถึงความสำคัญว่าท่านทรงทำอะไรให้คนไทยบ้างเลยจับประเด็นนี้มาเป็นหลัก คุณชนินทร์คิดขึ้นมาได้เลยว่าชื่อเรื่องน่าจะต้องเป็นเจ้าแผ่นดิน อะไรที่ทรงทำบ้าง อันนี้เป็น Concept หลัก จากนั้นก็หาข้อมูลมาเรื่อย ๆ แล้วทำ Proposal เสนอกับทางสปอนเซอร์ที่เรามักจะติดต่อกันและคิดว่าจะให้ความสำคัญและน่าจะสนับสนุนได้ก็คือไทยพาณิชย์ ”

“ ช่วงที่ผ่านมาก่อนข้างจะติดต่อกับไทยพาณิชย์อยู่เยอะ และคิดว่าอยากจะทำโปรเจกต์นี้เป็นโปรเจกต์ใหญ่ คิดว่าน่าจะสนใจโปรเจกต์ใหญ่ที่น่าจะสร้างภาพพจน์กับแบรนด์ได้

พอเสนอเข้าไปก็สนใจ และไทยพาณิชย์คิดว่าน่าจะทำให้ยิ่งใหญ่กว่านั้นได้ ลองคุยกับหน่วยราชการดู ในที่สุดก็เป็นกรมประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์เป็นแม่งาน เราเป็นผู้ผลิตให้ กรมประชาสัมพันธ์หาเวลาให้ แบงก์เป็นสปอนเซอร์ ”

“ กรมประชาสัมพันธ์ ตั้งคณะอนุกรรมการ มีตัวแทนจากกรมประชาสัมพันธ์ เป็นประธาน มีกรมศิลปากร สำนักงานเอกลักษณ์ กองราชเลขาธิการ และหน่วยงานอื่น ๆ อีก 4 - 5 หน่วยงาน รวมทั้งแบงก์ พาโน ๙ เป็นผู้ผลิต ”

(สัมภาษณ์ ย่ำไพลวรรณ ลัดดากรพันธ์ ,10 มีนาคม 2540)

เนื้อหาของสารคดีชุดนี้ จะเน้นที่ผลที่เกิดขึ้นกับพสกนิกร และแผ่นดินไทย อันเนื่องมาจากพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยจะถ่ายทอดให้เห็นสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาของพระองค์ ตลอดจนผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมชัดเจน โดยจากชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน และความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงทำคุณประโยชน์ต่อแผ่นดินไทย

ซึ่งการดำเนินงานของ “ เจ้าแผ่นดิน ” เริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากแนวคิดของชินนทร์ ชมะโชติ กรรมการผู้จัดการของพานอรามา ดอคคิวเมนต์ารี ทำเป็นโครงการ (Proposal) เพื่อเสนอต่อธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

พจน์ ใจชาญสุขกิจ กล่าวถึงเหตุผลที่สนับสนุนการผลิตสารคดีชุดเจ้าแผ่นดินว่า “ พานอรามาถือว่าเป็น In House ของไทยพาณิชย์ ก่อนหน้านี้เราก็สนับสนุนสารคดีของพานอรามาตลอด โดยเฉพาะชุดนี้ทำเพื่อเฉลิมพระเกียรติในหลวง ” (สัมภาษณ์ , 26 กุมภาพันธ์ 2542)

จากโครงการที่นำเสนอ นั้น ทีมงานผู้ผลิตของพานอรามา ได้ค้นคว้าข้อมูลของพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยวางแผนไว้ว่าจะเผยแพร่ 52 สัปดาห์ คือตลอด 1 ปี มี 52 เรื่อง แต่ละมีเรื่องความยาว 10 นาที แบ่งได้เป็น 2 ตอน ตอนละ 5 นาที ออกอากาศวันเสาร์และอาทิตย์ ทุกสัปดาห์ต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาโครงการพระราชดำริ 52 ด้าน

ตารางที่ 3 เนื้อหาสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน

ตอนที่	เนื้อหา
1 - 2	จากพระราชปณิธาน สู่พระราชดำริ กำเนิดโครงการพระราชดำริ
3 - 4	โครงการภาพยนตร์พระราชกรณียกิจ
5 - 6	โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาทางภาคต่าง ๆ
7 - 8	โครงการธนาคารโค - กระบือ
9 - 10	โครงการธนาคารข้าว
11 - 12	โครงการสาธิตการปลูกข้าวสำหรับเยาวชน
13 - 14	โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา
15 - 16	โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน
17 - 18	โครงการพระราชดำริ เพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
19 - 20	โครงการประมงพระราชทาน (เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์ปลานิล)
21 - 22	โครงการหลวง เพื่อพัฒนาชาวเขา
23 - 24	โครงการปลูกป่าทดแทน
25 - 26	โครงการแปลพระคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย
27 - 28	โครงการชลประทาน
29 - 30	โครงการพัฒนาที่ดินในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ตามพระราชประสงค์ หุบกระพง
31 - 32	โครงการนาพืชอาหารสัตว์
33 - 34	โครงการพัฒนาที่ดินทุ่งกุลาร้องไห้
35 - 36	โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์
37 - 38	โครงการจัดสหกรณ์ตามพระราชประสงค์
39 - 40	โครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า (สงวนพันธุ์สัตว์ป่าที่หายากและกำลังจะสูญพันธุ์)
41 - 42	โครงการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ เพื่อขยายพื้นที่สีเขียว และฟื้นฟูสภาพธรรมชาติที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนมา
43 - 44	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน
45 - 46	โครงการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน
47 - 48	โครงการปลูกหญ้าแฝก
49 - 50	โครงการการพัฒนาปศุสัตว์
51 - 52	โครงการบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสีย

ตารางที่ 3 เนื้อหาสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน (ต่อ)

ตอนที่	เนื้อหา
53 - 54	โครงการพระดาบส (สอนวิชาชีพให้กับผู้สนใจแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์)
55 - 56	โครงการโรงเรียนสำหรับเด็กและเยาวชนในชนบท
57 - 58	โครงการกองทุนการศึกษา
59 - 60	ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก
61 - 62	ทรงสนพระทัยงานช่างฝีมือ และทรงจัดตั้งวิทยาลัยในวัง
63 - 64	ศิลปะการวาดและถ่ายภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
65 - 66	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกิจการตำรวจ
67 - 68	โครงการการศึกษาพิเศษ
69 - 70	ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชนยามคับขัน เปรียบประดุจดวงประทีปชีवाल
71 - 72	โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
73 - 74	ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านดนตรี
75 - 76	ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ
77 - 78	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
79 - 80	ทรงพระปรีชาญาณด้านภาษา
81 - 82	พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านกฎหมาย
83 - 84	โครงการส่งเสริมอาชีพพิเศษ
85 - 86	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการกีฬา
87 - 88	โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร
89 - 90	โครงการป้องกันและบรรเทาน้ำท่วม
91 - 92	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานสื่อสาร
93 - 94	อีสานเขียว โครงการนำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวพระราชดำริ
95 - 96	โครงการโรงงานอาหารสำเร็จรูป
97 - 98	โครงการห้วยองคต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
99 - 100	ทรงเป็นมหาราชพระองค์แรกของเมืองไทยในยุคประชาธิปไตย
101-102	นานาชาติแซ่ซ้องสรรเสริญ ทรงเป็นที่ยอมรับของสถาบันต่างประเทศ ที่ได้ทูลเกล้าถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ โสเกียรติยศ เหรียญเฉลิมพระเกียรติคุณต่าง ๆ
103-104	ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ

จากเค้าโครงของ "เจ้าแผ่นดิน" ที่ทีมงานผู้ผลิตนำเสนอต่อธนาคารไทย - พาณิชย์ จำกัด (มหาชน) นั้น ได้ถูกนำเสนอต่อคณะกรรมการพิจารณาลั่นกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เพื่อร่วมกันผลิตสารคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คณะกรรมการพิจารณาลั่นกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เป็นคณะกรรมการ ๔ ที่แต่งตั้งขึ้นเฉพาะกิจโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นคณะทำงานในการจัดงานเฉลิมฉลองครั้งนี้ ซึ่งมีนายวิจิตร วุฒิอำพล รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ (ตำแหน่งในขณะนั้น) เป็นประธาน และมีคณะกรรมการ ๔ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้ผลิตสารคดีเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เมื่อได้รับการติดต่อจากฝ่ายส่งเสริมธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) โดยนำเสนอเค้าโครงและบริษัท พาโนราม่า จำกัด ได้ทำตัวอย่าง Title และเขียนบทตัวอย่าง 2 - 3 ตอน เมื่อที่ประชุมคณะกรรมการ ๔ ตกกลงที่จะผลิตสารคดีร่วมกัน จึงได้แต่งตั้งตัวแทนจากธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นคณะกรรมการด้วย

ทีมงานผู้ผลิต "เจ้าแผ่นดิน" จึงเริ่มดำเนินการผลิต โดยเริ่มต้นจากการเขียนบทสารคดี โดยมีผู้เขียนบท 1 คน รับผิดชอบการเขียนบท ซึ่งการเขียนบทสารคดีอยู่ในรูปของบทกึ่งสมบุรณ์ (Semi-Script) ทั้งนี้เพราะเป็นการนำเสนอด้วย Presenter เป็นการเล่าเรื่องของบุคคลที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่อยู่ตามพื้นที่ชนบททั่วประเทศ จึงเป็นการยากที่ผู้เขียนบทจะมีโอกาสได้พบ Presenter ก่อนการถ่ายทำ บทที่เขียนในขั้นก่อนการผลิตจึงเป็นเพียงเค้าโครงเพื่อช่วยในการถ่ายทำเท่านั้น

วิธีนำเสนอ (Presentation Technique) ใช้ภาพประกอบการบรรยาย การยกพระราชดำรัส พระราชกระแส และการใช้ Presenter ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของโครงการ และชาวบ้านที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อให้เห็นผลของโครงการพระราชดำริได้อย่างชัดเจน เช่น ตอน...โครงการพระราชดำริเพื่อบรรเทาปัญหาจางจร 4 ออกอากาศวันอาทิตย์ที่ 17 พฤศจิกายน 2539 นำเสนอโดย พลตำรวจตรีจำลอง เอี่ยมแจ้งพันธุ์ ผู้อำนวยการโครงการจางจรตามพระราชดำริ และนายประเสริฐ สมะลาภา ปลัดกรุงเทพมหานคร

ในส่วนของบทบรรยายเพื่อเดินเรื่อง และเชื่อมการสัมภาษณ์เข้าด้วยกัน ส่วนนี้จะมีคำราชาศัพท์ค่อนข้างมาก และเป็นปัญหาของผู้ที่เขียนบท ดังนั้นก่อนที่จะนำบทสารคดีเข้าที่ประชุมคณะกรรมการ ฯ เพื่อพิจารณาเมื่อบทสารคดีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ประมาณ 5 - 6 ตอน พาโนรามาได้ขอให้คณะกรรมการ ฯ ท่านหนึ่ง คือคุณประสพโชค อ่อนกอ เป็นที่ปรึกษาเพื่อช่วยแก้ไขด้านภาษาก่อนเสนอเข้าที่ประชุมคณะกรรมการ ฯ

การทำงานของคณะกรรมการพิจารณากลับกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี คณะได้ดำเนินต่อเนื่องของการผลิตสารคดี ในระยะแรก ที่ประชุมคณะกรรมการ ฯ ต้องการประชุมเดือนละครั้ง เพราะคณะกรรมการแต่ละท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากสายงานต่าง ๆ ที่มีภารกิจประจำมากอยู่แล้ว แต่ด้วยความเข้าใจในการทำงานของทีมงานผู้ผลิต ที่ต้องมีการเดินทางไปยังพื้นที่ต่างจังหวัด ใช้เวลาเดินทางเพื่อถ่ายทำแต่ละตอนค่อนข้างมาก จึงจัดให้มีวาระการประชุมเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อพิจารณาบทและวิทัศน์สารคดีให้ทันกับเวลาที่ต้องเผยแพร่

เมื่อทีมงานผู้ผลิตได้ส่งบทสารคดีเข้าที่ประชุมของคณะกรรมการ ฯ จะมีการแก้ไขบททุกครั้ง และได้รับคำแนะนำเป็นอย่างดีจากคณะกรรมการ ฯ ถึงการแก้ไขปรับปรุงบทสารคดี และแนะนำแหล่งข้อมูลเพิ่มเติม ที่สำคัญคือคณะกรรมการ ฯ ที่ทำงานรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทจะให้คำแนะนำถึงบุคคลที่ควรจะเป็นผู้เล่าเรื่องราวที่ได้รับพระกรุณาในแต่ละประเด็นนั้น ๆ

“ โปรเจกต์หนึ่งในหลวงทรงทำเรื่องโรงเรียน เพื่อช่วยชาวนาที่ยากจนแล้วส่งเด็กผู้หญิงไปขาย ก็เลยตั้งเป็นโรงเรียน รับเด็กเข้ามา ก็อยากให้เด็กมีความรู้ มีการศึกษา เด็กก็จะเข้าใจว่าไปทำตรงนั้นมันไม่ดี คือมีทางเลือกให้กับชีวิตมากขึ้น ครูใหญ่ที่เป็น ผ.อ. ของโรงเรียนบอกว่ามีตัวอย่างของเด็กคนหนึ่ง เรียนเก่งมากแต่ไม่มีโอกาสที่จะเรียนต่อเพราะว่าจน ถ้าไม่มีโครงการนี้ อนาคตก็คงเหมือนเด็กก่อนหน้านี้คือไปขายตัวก็พอดีมีโรงเรียนนี้ขึ้นมาผ.อ. ก็ขอกับพ่อแม่เด็กว่าเด็กเรียนเก่ง คุณขวัญแก้วก็บอกว่า เตี้ยวันนี้เด็กคนนี้ก็เลยจบแพทย์ มหิดล อยู่แล้ว เราก็เกิดโอเคยิ่งขึ้นมาเลย ก็พีริเซนต์ผ่านคำพูดเด็กคนนี้ สะท้อนความรู้สึกของชุมชนได้ว่าท่านทำอะไรให้ชุมชนบ้าง มันให้อารมณ์ความรู้สึก ทั้งสะท้อนใจ ปลอบปล้ำ เป็นสุข ” (สัมภาษณ์ : อ่ำไพวรรณ ลัดดากรพันธุ์)

บทสารคดีเมื่อผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ ฯ แล้ว ทีมงานฝ่ายผลิตของพาโนรามา ในตำแหน่งคิวภาพได้แบ่งแยกว่าส่วนใดต้องถ่ายทำใหม่ ส่วนใดใช้ภาพจากห้องสมุดภาพของพาโนรามา หรือส่วนใดต้องใช้ภาพจากกองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ โดยได้ทำงานประสานกับผู้ควบคุมการผลิต ทีมงานได้วางแผนการทำงานว่าทั้ง 52 เรื่อง มีเรื่องใด

บ้างที่ต้องถ่ายใหม่ ได้ติดต่อบุคคลและสถานที่ที่ต้องถ่ายทำ ส่วนใดที่ต้องใช้ภาพจากอดีตมาประกอบ พาโนรามาได้ทำจดหมายขออนุญาตกองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ โดยกองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ได้ Transfer จากฟิล์มเป็นวีดิทัศน์ เพื่อบริการผู้ที่มาติดต่อขอใช้ภาพยนตร์ส่วนพระองค์ไปประกอบการผลิตสารคดี

“เราจะทราบว่าคุณไหนเรื่องไหนจะมีภาพที่ต้องขอจากกองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ ก็จะทำหนังสือขออนุญาตไปเลยทีเดียว เรามีฝ่ายประสานงาน ที่เป็น Free Lanch มาช่วย เขาจะมาช่วยในแง่ของ Support นะคะ สิ่งที่เราอยากได้จะง่ายขึ้น เขาถนัดและค่อนข้างจะคล่อง เพราะว่างานอย่างนี้เข้าใจว่าต้องใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวค่อนข้างสูง ถ้าเราส่งจดหมายเป็นทางการ ก็ค่อนข้างจะช้าเกินไป” (อำไพวรรณ ลัดดากรพันธุ์, 10 มีนาคม 2539)

จากการที่ทีมผู้ผลิตสารคดี เจ้าแผ่นดิน ได้ทำ Proposal ไว้ล่วงหน้า จึงสามารถวางแผนการผลิตได้อย่างรอบคอบ และเลือกใช้ทีมงานที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้อย่างเหมาะสม

เมื่อได้เตรียมการและติดต่อเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนการผลิต (Production) อำไพวรรณ ลัดดากรพันธุ์ จะเป็นหลักในการควบคุมการผลิต เมื่อมีการเปลี่ยนตัวบุคคลในการทำงาน ต้องควบคุมการผลิตให้อยู่ในรูปแบบเดิม

ในช่วงแรกของการผลิต เมื่อการเขียนบทสารคดีอยู่ในรูปของบทกึ่งสมบูรณ์ (Semi-Script) ผู้เขียนบทจึงต้องเดินทางไปกับกองถ่าย เพื่อช่วยควบคุมการถ่ายทำให้เป็นไปตามบทสารคดี ซึ่งแต่ละตอนเป็นการไปถ่ายทำยังพื้นที่ที่มีโครงการพระราชดำรินโครงการอยู่ เมื่อกลับมาผู้เขียนบท เป็นผู้ควบคุมการตัดต่อ และผสมเสียง (Mix) จนเสร็จสิ้นเป็นสารคดี 1 ตอน การผลิตสารคดีที่ผู้เขียนบทเป็นผู้ดูแลการผลิตทุกขั้นตอน มีข้อดีคือสามารถควบคุมผลงานได้ตรงตามความต้องการสื่อสาร แต่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา เพราะสารคดีมีการออกอากาศสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ทีมงานผู้ผลิตจึงต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงาน โดยการเพิ่มตำแหน่งผู้ดูแลการผลิต (Producer) ทำหน้าที่ต่อจากผู้เขียนบท คือ เมื่อบทสารคดีได้ผ่านการตรวจพิจารณาจากคณะกรรมการแล้ว โปรดิวซ์เซอร์จะรับผิดชอบการผลิตในขั้นการถ่ายทำ (Production) และหลังการถ่ายทำ (Post-Production) เพื่อให้ผู้เขียนบทได้ไปเตรียมข้อมูลสำหรับการเขียนบทในตอนอื่นต่อไป

นอกจากการสื่อสารด้วยภาพ สารคดีมีการนำเสนอด้วยเสียง ซึ่งประกอบด้วย เสียงผู้บรรยาย (Voice Over) เสียงของบุคคลที่เป็น Presenter ของแต่ละตอน มาเล่าถึง โครงการพระราชดำริที่ได้รับพระกรุณาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสียงเพลงประกอบ (Music) และเสียงประกอบ (Sound Effect)

สำหรับบุคคลที่คัดเลือกมาเป็น Presenter ทุกเรื่องทุกตอน ต้องผ่านเห็นชอบ ของคณะกรรมการ ฯ แล้ว เสียงของผู้บรรยาย ต้องเข้าที่ประชุมของคณะกรรมการ ฯ เพื่อพิจารณาด้วยเช่นกัน โดยพานอรามาได้นำเสนอแถบเสียงตัวอย่างของผู้บรรยายให้คัดเลือก ซึ่งคัดเลือกเสียงของจักรกฤษณ์ นักพากย์ผู้มีประสบการณ์กว่า 20 ปี ซึ่งทีมงานได้ให้ผู้บรรยายมาบรรยายบทสารคดีที่ห้องบันทึกเสียง ครั้งละ 4 - 6 ตอน เพื่อเตรียมเสียงบรรยายไว้ใช้ในขั้นตอนการตัดต่อ

เพลงประกอบเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทีมงานให้ความสำคัญ ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง ได้กล่าวถึงการใช้เพลงประกอบสารคดี “เจ้าแผ่นดิน” ว่าเป็นนโยบายของพานอรามาที่จะจัดทำ เพลงสำหรับประกอบสารคดีแต่ละชุด โดยเฉพาะชุดนี้ ซึ่งเป็นสารคดีเทิดพระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะการเลือกเพลงทั่วไปมาใช้ให้เข้ากับสารคดีนั้น เป็นการยากสำหรับ การทำงานของทีมงาน จึงได้ประพันธ์ดนตรีขึ้นมาใหม่ประมาณ 10 เพลง โดยใช้สำหรับ ไตเติ้ล 1 เพลง และที่เหลือเป็นดนตรีประกอบส่วนเนื้อหาตามอารมณ์ (Mood) ที่แตกต่างกัน มีทั้งยิ่งใหญ่ สนุกสนาน เศร้า เป็นต้น

ในขั้นตอนหลังการผลิต ฯ จะมีผู้ทำงานในตำแหน่ง คิวภาพ ช่วยเหลือผู้ควบคุมการผลิต (Producer) จะรับบทสารคดีเพื่อค้นหาภาพจากห้องสมุดภาพ ที่มีการเก็บรวบรวม ภาพไว้เป็นแถบวีดิทัศน์ในระบบ Beta โดยมีหัวข้อภาพอยู่ในไฟล์คอมพิวเตอร์ และมีเจ้าหน้าที่ ห้องสมุดภาพให้ความช่วยเหลือ เมื่อได้ภาพที่ต้องการจะมีการจดบันทึกลงในใบทว่าแต่ละตอนที่ นำเสนอจะใช้ภาพจากม้วนใด และอยู่ส่วนไหนของม้วน โดยมี Time Code ช่วยในการหาภาพ ได้ง่ายยิ่งขึ้น จากนั้นผู้ควบคุมการผลิต จะนำภาพที่คิวภาพช่วยคัดเลือกให้มาตัดต่อตามบท สารคดี เมื่อมีการเตรียมพร้อมทางด้านภาพเรียบร้อยแล้ว จะใช้เวลาในห้องตัดต่อประมาณ 8 ถึง 10 ชั่วโมง การตัดต่อสารคดี 1 เรื่อง ความยาว 10 นาที เพื่อแบ่งนำออกอากาศ 2 ตอน ตอนละ 5 นาที

เมื่อถึงขั้นตอนการตัดต่อลำดับภาพ จะใช้บทสารคดีเป็นแนวทางในการเลือก ภาพที่ต้องการสื่อสารให้เหมาะสมกับเนื้อหา หรือบางตอนจะต้องเลือกคำพูดของบุคคลที่เป็น Presenter ของตอนนั้นมาประกอบอย่างเหมาะสม ที่สำคัญมีการใช้เทคนิคพิเศษในการตัดต่อ เพื่อสร้างความสนใจให้กับสารคดี โดยเฉพาะการใช้ภาพที่มาจากการขอความอนุเคราะห์จาก

แหล่งต่าง ๆ เป็นภาพที่เคยผ่านการเผยแพร่มาแล้ว ในขั้นหลังการผลิตจึงเลือกใช้เทคนิคการตัดต่อเช่น การพลิกภาพ , Dissolve หมายถึง เหตุการณ์ที่ผ่านไป การใช้ตัวหนังสือซ้อนบนภาพ เพื่อให้ความรู้สึกน่าเชื่อถือ เน้นย้ำ หรือเชื่อมเหตุการณ์ และสุดท้ายขั้นตอนการผสมเสียงของเสียงผู้บรรยาย เสียงดนตรีประกอบ ที่คัดเลือกให้เหมาะสมกับอารมณ์ของการนำเสนอในแต่ละช่วง รวมถึงเสียงประกอบจากสถานที่ถ่ายทำ จะเสร็จสิ้นกระบวนการผลิตสารคดี

หลังจากนั้น ตัวแทนของพาโนรามา คืออำไพวรรณ ลัดดากรพันธุ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายสร้างสรรค์ จะนำแถบวิดิทัศน์สารคดี ครั้งละ 5 - 6 ตอน เข้าสู่ที่ประชุมของคณะกรรมการ ฯ เพื่อพิจารณา ซึ่งมักได้รับคำแนะนำจากกรรมการเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การตัดเลือกคำพูดของ Presenter ไม่เหมาะสม เช่น ภาษาถิ่นภาคใต้ ฟังยาก ได้แนะนำให้คัดเลือกประโยคใหม่ที่ฟังง่ายขึ้น หรือ Presenter พูดถึงความรู้สึกที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณว่า “ รู้สึกเหมือนเป็นลูกในหลวง ” ให้ตัดประโยคนี้ออก หรือกรณีที่มี Presenter มากกว่า 1 คน ขึ้นไป จะได้รับคำแนะนำจากกรรมการ ฯ ให้นำเสนอในสัดส่วนที่เหมาะสม ไม่ให้นำหนักไปอยู่ที่คนใดคนหนึ่งมากเกินไป

เมื่อมีการแก้ไขสารคดีตามที่ได้รับคำแนะนำนั้น เป็นการตรวจสอบเฉพาะส่วนเนื้อเรื่อง ก่อนส่งไปเผยแพร่ ต้องนำมาเพิ่มส่วน Title และ Credit ท้าย ที่มีรูปแบบตามที่เคยเสนอไปยังกรรมการ ฯ แล้วจึงส่งไปเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ทั้ง 5 สถานี คือ

- สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3
- สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5
- สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 7
- สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท.
- สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์

ซึ่งการจัดส่งวิดิทัศน์ไปเผยแพร่นี้ แต่ละสถานีจะมีความแตกต่างกันที่ระบบ (Format) ของวิดิทัศน์ คือช่อง 3 , 5 , 7 , 9 ส่งในระบบ Beta และ ช่อง 11 เป็นระบบ U-matic

สถานีโทรทัศน์แต่ละช่องจะมีคณะกรรมการของแต่ละสถานีเป็นผู้พิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อนนำออกเผยแพร่ ตามระเบียบของวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กกช.)

จากประสบการณ์ของทีมงานพาโนรามาในการผลิตสารคดี ต้องมีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมมากในการผลิตสารคดีที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ เพราะการตรวจพิจารณามีขั้นตอนที่เข้มงวดมาก นอกจากตรวจสอบก่อนการเผยแพร่โดยคณะกรรมการทำงานของคณะอนุกรรมการพิจารณากลั่นกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติกรรมการอำนวยการ

จัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีแล้ว คณะกรรมการกกช. ของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ได้ตรวจสอบและแก้ไขด้านเทคนิคการผลิต เพื่อแก้ไขก่อนออกอากาศในระยะเวลาที่กระชั้นชิด จนเกิดเป็นกฎในการตัดต่อสำหรับทีมงานในการทำงานอีกด้วย ซึ่งกฎ ดังกล่าวครอบคลุมการผลิตทางด้านภาพและเสียง ได้แก่

- ห้าม Dissolve ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปสู่ภาพคน สัตว์ สิ่งของอื่นใด เว้นแต่เป็นการ Dissolve ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระราชวงศ์ หรือภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับภาพธรรมชาติ

- ไม่ใช่ Effect ในการตัดต่อมากเกินไป เช่น ในช่วงจบสารคดีเดิมใช้ Freeze แล้วย่อภาพภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีตัวหนังสือ (Caption) รายชื่อคณะทำงาน ซึ่งคณะกรรมการ กกช.ของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เห็นว่าไม่เหมาะสม ซึ่งสารคดีเจ้าแผ่นดินได้ผลิตออกอากาศไป 8 ตอน จึงเปลี่ยนเป็น Fade Black ในช่วงท้ายแทนการใช้ตัวหนังสือทับซ้อนกับภาพ

- เสียงก้อง (Echo) ไม่ใช่มากเกินไป ซึ่งพบว่ามีการใช้ระดับเสียงก้องมาก ใน 4 ตอนแรกของสารคดีชุดนี้ ในการผลิตสารคดีหลังจากนั้น จึงแก้ไขให้ลดระดับเสียงก้องลง ตามคำแนะนำของคณะกรรมการ กกช.ของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

หลังการทำงานโดยใช้กฎดังกล่าวนี้ พาโนรามา ไม่เกิดปัญหาการตรวจสอบก่อนการเผยแพร่จากสถานีโทรทัศน์ จึงดำเนินการผลิตเพื่อออกอากาศได้จนเสร็จสิ้นสารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน

การเผยแพร่สารคดีชุดนี้ อำไพวรรณ ลัดดากรพันธ์ กล่าวว่า เริ่มตั้งแต่ วันที่ 2 ธันวาคม 2538 ถึง วันที่ 24 พฤศจิกายน 2539 โดยมีเหตุผล 2 ประการ คือ การเริ่มและสิ้นสุดการเผยแพร่สารคดีเป็นเวลาก่อนวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเหตุผลที่สอง คณะอนุกรรมการกลั่นกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ติดต่อช่องทาง การเผยแพร่ที่สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ และโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ได้เวลาในช่วงนี้พอดี โดยออกอากาศสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ในวันเสาร์และอาทิตย์ ในช่วงช่วงภาค 20.00 น. เพราะเป็นช่วง PRIME TIME มีผู้ชมเป็นจำนวนมาก โดยมีเวลาที่แตกต่างกันตามแต่ละสถานีจะเผยแพร่ โดยฝ่ายรายการของแต่ละช่องได้ให้เหตุผลเหมือนกันว่า การเลือกว่าเป็นเวลาใดในช่วงช่วงภาค 20.00 น.นั้น ขึ้นอยู่กับการเผยแพร่สารคดีเพื่อ

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชวงศ์ ในวาระโอกาสพิเศษต่าง ๆ ที่ผ่านมา เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันสวรรคต ฯ ซึ่งทั้ง 5 สถานี สารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน มีการเผยแพร่หลังสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาลเหมือนกัน ในเวลาดังนี้

ตารางที่ 4 เวลาที่เผยแพร่สารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน

สถานี	เวลาที่เผยแพร่ (หลังสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล)
ช่อง 3	ก่อนข่าวในพระราชสำนัก เวลาประมาณ 20.00 น.
ช่อง 5	หลังจบข่าวภาค 20.00 น.
ช่อง 7	ก่อนข่าวในพระราชสำนักเวลาประมาณ 20.00 น.
ช่อง 9	ก่อนจบข่าว ภาค 20.00 น. (อยู่ในช่วงข่าว)
ช่อง 11	หลังข่าวภาค 20.00 น.

ในประเด็นผลของการสื่อสารสารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน ผู้ส่งสารคิดว่าประสบผลสำเร็จในขั้นต้น และจะทำสำเนาวิดิทัศน์สารคดีแจกจ่ายให้หน่วยงานที่ต้องการต่อไป

การวิเคราะห์เปรียบเทียบสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล และเจ้าแผ่นดิน

จากการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาของสารคดีชุด “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” และ “เจ้าแผ่นดิน” สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาลและเจ้าแผ่นดิน

ชื่อสารคดีชุด	เย็นศิระเพราะพระบริบาล	เจ้าแผ่นดิน
ผู้ผลิต	เดอะบิกดีมี เดวา โปรดักชั่น	พานอรามา ดอคคิวเมนท์ารี
แนวคิด	เกิดพระเกียรติ เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราช สมบัติครบ 50 ปี	เกิดพระเกียรติ เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราช สมบัติครบ 50 ปี
เนื้อหา	เปรียบเทียบพระราชกรณียกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับพระราชบรรพบุรุษ	โครงการพระราชดำริ

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบสารคดีทั้ง 2 ชุด (ต่อ)

ชื่อสารคดีชุด	เย็นศิระเพราะพระบริบาล	เจ้าแผ่นดิน
วิธีนำเสนอ	บรรยายเปรียบเทียบ	บรรยาย และ Presenter
หน่วยราชการ	คณะกรรมการจัดทำภาพยนตร์และ ภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและ พระราชกรณียกิจ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี	คณะกรรมการพิจารณาบท และภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลอง สิริราชสมบัติครบ 50 ปี
ผู้สนับสนุนการผลิต	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)	ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ระยะเวลาการเผยแพร่	9 มิถุนายน ถึง 31 ธันวาคม 2539	2 ธันวาคม 2538 ถึง 24 พฤศจิกายน 2539
จำนวนตอน	206 ตอน	104 ตอน
ความยาว	1-2 นาที	5 นาที
ความถี่ในการเผยแพร่	ทุกวัน	วันเสาร์และอาทิตย์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง
ช่องทางการเผยแพร่	สถานีโทรทัศน์ช่อง 3,5,7,9 และ 11	สถานีโทรทัศน์ ช่อง 3,5,7,9 และ 11
เวลาที่เผยแพร่	ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 ช่อง 11	หลังการเผยแพร่ สารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล ทุกช่อง
	ก่อนข่าวในพระราชสำนัก หลังจบข่าวภาค 20.00 น. ก่อนข่าวในพระราชสำนัก ก่อนจบข่าวภาค 20.00 น. หลังจบข่าวภาค 20.00 น.	

แนวคิดในการผลิต

จากการศึกษาพบว่า ผู้สังสาร ของสารคดี จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ สารคดีชุด *เย็นศิระเพราะพระบริบาล* มีจุดกำเนิดจากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี หน่วยราชการที่มีภาระหน้าที่โดยตรง ในการผลิตภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเพื่อเผยแพร่ สำหรับอีกลักษณะหนึ่งคือสารคดีชุด *เจ้าแผ่นดิน* เริ่มจากภาคเอกชนที่ต้องการผลิตสารคดีเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติซึ่งบริษัท พาโนรามา ดอควิเมนทารี จำกัด เป็นผู้ริเริ่มโครงการสารคดีชุดนี้

ถึงแม้ว่าจุดเริ่มต้นในการผลิตสารคดีทั้ง 2 ชุด จะมีที่มาแตกต่างกัน แต่ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดของผู้ส่งสารนั้น เหมือนกันในประเด็นที่ต้องการร่วมเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

เนื้อหาในการนำเสนอ

สำหรับเนื้อหาในการนำเสนอ สารคดีชุดทางโทรทัศน์เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี จากการศึกษาเปรียบเทียบสารคดีทั้ง 2 ชุด ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันทั้งเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ

เย็นศิระเพราะพระบริบาล นำเสนอเนื้อหาในเชิงประวัติศาสตร์ของราชวงศ์จักรี โดยการเปรียบเทียบพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตร ของพระราชบรรพบุรุษ กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางด้านต่าง ๆ และนำเสนอ (Presentation Technique) ใช้การพรรณนา การบรรยายเปรียบเทียบ และการนำเสนอด้วยพระราชกระแส หรือพระราชหัตถเลขา

เจ้าแผ่นดิน นำเสนอเนื้อหาโครงการพระราชดำริ 52 ด้าน นำเสนอด้วยการบรรยาย การใช้พระราชดำรัส พระราชกระแส เพลงพระราชนิพนธ์ บทร้องกรอง และการเล่าเรื่องด้วย Presenter ประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ ผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของโครงการ และประชาชนผู้ได้รับพระกรุณา

กระบวนการสร้างความหมาย (Signification) ของผู้ส่งสารของสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาลและเจ้าแผ่นดิน จากคุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์ ที่นำเสนอทั้งภาพและเสียง สารคดีชุดจึงมีการสร้างความหมายด้วยภาพและเสียง มีความเหมือนและแตกต่างกัน ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการสร้างความหมายของสารคดี

การสร้างความหมาย	สารคดีชุด เย็นศิระเพราะพระบริบาล	สารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน
เนื้อหา	-ใช้การอุปมา(Metaphor) พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางด้านต่าง ๆ กับพระบรรพบุรุษ - ใช้การอุปลักษณ์ (Metonymy) เชื่อมโยงพระราชกรณียกิจที่น่าเสนอว่าเป็นเพียงบางส่วนของพระราชกรณียกิจทั้งหมด เพื่อแสดงให้เห็นพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ต่อแผ่นดินไทย	- ใช้การอุปลักษณ์เหมือนกัน
ภาพยนตร์ ส่วนพระองค์	เป็นตัวแทนหลักของสารคดีชุดนี้ ใช้ประกอบบทบรรยายตามเนื้อหา เพื่อหมายถึงพระราชพิธีต่าง ๆ พระราชมารการกิจที่ผ่านมานานราว 40 - 50 ปี ของพระเจ้าอยู่หัว รวมถึงภาพยนตร์บางส่วนที่ ถ่ายทำขึ้นตามพระราชประสงค์และไม่เคยเผยแพร่มาก่อน	ใช้ภาพยนตร์เป็นตัวแทนถึงเหตุการณ์ในอดีตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
วีดิทัศน์ข่าว ในพระราชสำนัก	วีดิทัศน์ข่าว นำมาใช้ประกอบสารคดี เป็นภาพพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรอบ 10 - 20 ปี หมายถึงพระราชภารกิจที่ทรงกระทำอย่างต่อเนื่อง	ใช้เหมือนกัน ในสัดส่วนที่น้อยกว่า
ภาพถ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	ตัวแทนเป็นภาพนิ่งเป็นภาพขาวดำและซีเปีย ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หมายถึง ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจมาเป็นเวลานาน	ใช้เหมือนกัน
ภาพถ่าย/ภาพวาด พระมหากษัตริย์ พระองค์ต่าง ๆ	เนื้อหาสารคดีเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์หลายองค์ในราชวงศ์จักรี จึงใช้ภาพเสมือนแทนพระองค์ และพระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ ที่กล่าวถึง	---
วีดิทัศน์ ที่ถ่ายทำตาม เนื้อหา	มีการถ่ายทำขึ้นบ้าง เช่น วัดประจำรัชกาล	ถ่ายทำวีดิทัศน์ สถานที่โครงการพระราชดำริทางด้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อหมายถึงทรงดูแลพสกนิกรชาวไทยอย่างทั่วถึง

ตารางที่ 6 การสร้างความหมายของสารคดี (ต่อ)

การสร้างความหมาย	สารคดีชุด เย็นศิระเพราะพระบริบาล	สารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน
อนุสาวรีย์	ใช้ อนุสาวรีย์ เพื่อหมายถึง พระมหากษัตริย์องค์ที่เนือหากกล่าวถึง เช่น พระบรมรูปทรงม้า หมายถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง	---
PRESENTER	---	การใช้ Presenter เป็นบุคคลที่ได้รับพระมหากรุณา เป็นข้าราชการในพื้นที่ เพื่อหมายถึง พระราชกรณียกิจเป็นที่ประจักษ์และมีผลดีทางด้านต่าง ๆ เห็นได้เป็นรูปธรรม
ภาพจากหนังสือหรือหนังสือพิมพ์	ใช้ภาพจากหนังสือ เพื่อประกอบตามเนื้อหา ภาพถ่ายเป็นตัวแทนของวัตถุ หรือเหตุการณ์ ที่อ้างถึง เช่น พระราชลัญจกร	ใช้ภาพจากหนังสือพิมพ์ เพื่อสื่อถึงการเผยแพร่ ในสื่อ หนังสือพิมพ์ ตั้งแต่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น และสารคดีชุดนี้ได้นำมาเผยแพร่อีกสื่อหนึ่ง
แผนที่ และแบบจำลอง	---	ใช้แผนที่ แทนอาณาเขตกว้างใหญ่ที่ไม่สามารถถ่ายเป็นภาพจริงได้ และแบบจำลองเพื่อหมายถึงพื้นที่ และสิ่งก่อสร้างที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์
เทคนิคพิเศษในการตัดต่อ	ใช้การตัดต่อเพื่อสร้างความหมาย เช่น Dissolve หมายถึงเวลาที่เปลี่ยนไป	ตัวแทนเทคนิคพิเศษในการตัดต่อ เช่น - การย่อภาพ แล้วซ้อนตัวหนังสือ เพื่อให้รายละเอียดที่มากกว่าการบรรยาย - การพลิกภาพ , Dissolve , Fade in Fade out , Fade Black หมายถึงเวลาที่ผ่านไป
การใช้ตราสัญลักษณ์ การฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี	การผลิตสารคดีเนื่องในการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ซึ่งมีตราสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อประชาสัมพันธ์วาระแห่งการเฉลิมฉลอง ดังนั้นจึงมีการนำตราสัญลักษณ์มาเป็นตัวแทนในส่วนเริ่มต้นและตอนจบของสารคดีแต่ละตอน เพื่อหมายถึงสารคดีชุดนี้ ผลิตขึ้นเนื่องในวาระการเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี	ใช้เหมือนกัน

ตารางที่ 6 การสร้างความหมายของสารคดี (ต่อ)

การสร้างความหมาย	สารคดีชุด เย็นศิระเพราะพระบริบาล	สารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน
การใช้ตรา สัญลักษณ์ องค์กรผู้ผลิต	- ใช้ตัวหมายถึงตราประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในตอนจบของสารคดี เพื่อหมายถึง คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติที่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี - ใช้ตัวหมายถึง ตราบริษัทการบินไทย จำกัด(มหาชน) เพื่อหมายถึงผู้สนับสนุนการผลิตสารคดี	- ใช้ตัวหมายถึงตราประจำบริษัท พาโนรามา ดอควิวเมนท์ จำกัด เพื่อหมายถึงผู้ผลิตสารคดี - ใช้ตัวหมายถึงตราธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน) เพื่อหมายถึงผู้สนับสนุนการผลิต
การใช้ตัวหนังสือ ชื่อนบนภาพ	ตัวหมายเป็นตัวหนังสือชื่อนบนภาพ ได้แก่ ชื่อเรื่อง ทีมงานผู้ผลิต เป็นการสื่อสารแทนการบรรยาย	- ตัวหมายเป็นตัวหนังสือชื่อนบนภาพ ได้แก่ ชื่อเรื่อง ชื่อตอน พระราโชวาท ทีมงานผู้ผลิต เพื่อสื่อสารแทนการบรรยาย - ตัวหนังสือ เพื่อเน้นย้ำ หรือขยายความจากเสียงบรรยาย เช่น พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมเสียงบรรยายพระราชดำรัสนั้น ๆ
การใช้ตัวหนังสือ ชื่อนบนพื้นดำ	---	ใช้ตัวหนังสือขาวบนพื้นดำ แทนคำบรรยาย การขึ้นประเด็นใหม่ หรือการสรุป
เสียงบรรยาย	ตัวหมายถึงเสียงบรรยายของผู้ชายที่ยิ่งใหญ่น่าเชื่อถือ เพื่อสื่อสารส่วนเนื้อหาของสารคดี ---	- ใช้เหมือนกัน - ใช้เสียงบรรยายผู้หญิง เพื่อหมายถึงพระราชกระแส ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพ ฯ
เสียงบรรยาย (เสียงก้อง)	ตัวหมายถึงเสียงก้อง เพื่อหมายถึงพระราชดำรัส พระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	ใช้เหมือนกัน
เสียงจากภาพ เหตุการณ์	---	นำเสียงจากเหตุการณ์ เพื่อขยายความจากภาพและเนื้อหา เช่น บรรยายภาคการฝึกอาชีพของโครงการพระดาบส

ตารางที่ 6 การสร้างความหมายของสารคดี (ต่อ)

การสร้างความหมาย	สารคดีชุด เย็นศิระเพราะพระบริบาล	สารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน
เนื้อเพลง / คำประพันธ์	---	มีการใช้เนื้อเพลงประกอบภาพเพื่อสื่อความหมายถึงพระกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น เพลงพระราชนิพนธ์ความฝันอันสูงสุด หมายถึงพระราชกรณียกิจด้านการป้องกันประเทศ การประพันธ์กาพย์ฉบั้ง 16 มีเนื้อหาสดุดีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประกอบภาพตามเนื้อหาในบทร้อยกรอง เป็นการนำเสนอด้วยบทประพันธ์แทนคำบรรยายที่มีความหมายถึงความตั้งใจที่จะร้อยเรียงคำพูดเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เพลงประกอบ	ใช้การคัดเลือกเพลงประกอบจากแผ่นเสียงและเทปเสียง เพื่อสร้างความรู้สึกตามเนื้อหา	ใช้เพลงประกอบจากการประพันธ์ขึ้นมาเฉพาะเพื่อสร้างความหมายให้กับเนื้อหา เช่น ยิ่งใหญ่ สนุกสนาน ฯ

ตัวอย่างการใช้ภาพสร้างความหมาย

ภาพยนตร์ส่วนพระองค์ มีการใช้ในสารคดีทั้ง 2 ชุด ซึ่งเป็นศิระเพราะพระบริบาล ใช้ในสัดส่วนที่มากกว่า

วิดิทัศน์ข่าวในพระราชสำนัก พบในสารคดีทั้ง 2 ชุด และสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน มีการใช้เทคนิคพิเศษในขั้นตอนการตัดต่อลำดับภาพ เพื่อสร้างความหมายให้กับสารคดี คือการย่อภาพและซ้อนตัวหนังสือบนพื้นดำ เพื่อให้รายละเอียดเพิ่มเติมจากเสียงบรรยาย

**"พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานสัมภาษณ์แก่นักข่าวต่างประเทศ"**

ภาคกลางด้านตะวันตก

**ศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาห้วยทราย
อันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ**

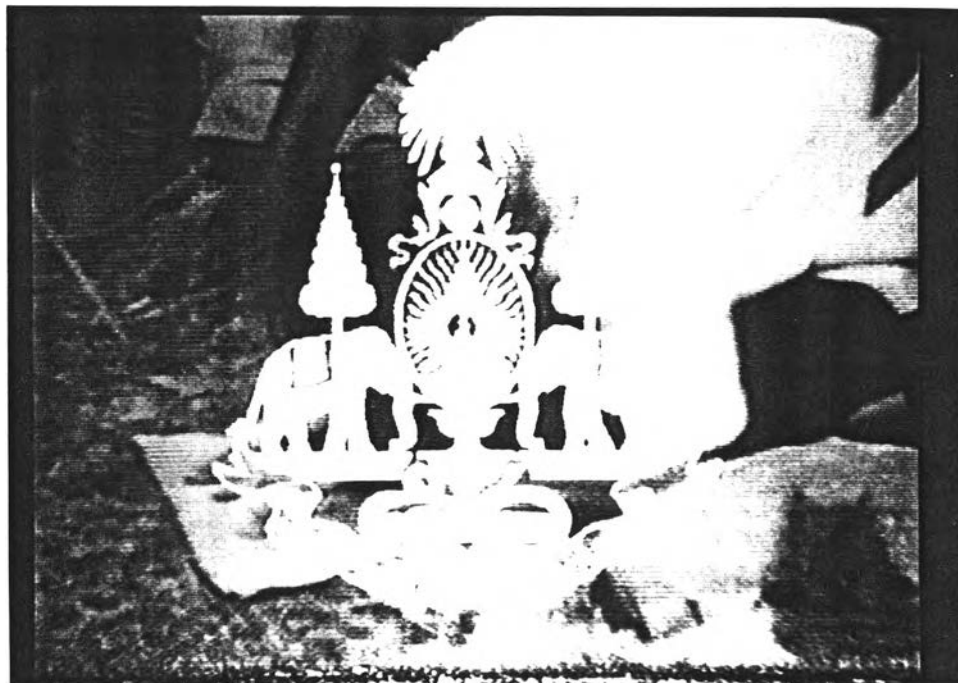
ภาพถ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พบในสารคดีทั้ง 2 ชุด

พระบรมสาทิสลักษณ์พระมหากษัตริย์รัชกาลต่าง ๆ ในราชวงศ์จักรี พบเฉพาะ
สารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล

ตราสัญลักษณ์ การฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พบทั้ง 2 ชุด เพื่อสื่อความหมายว่าเป็นสารคดีที่ผลิตเพื่อร่วมเฉลิมฉลองวาระนี้

การใช้ Presenter เพื่อสื่อความหมาย พบเฉพาะในสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน

- บุคคลผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท

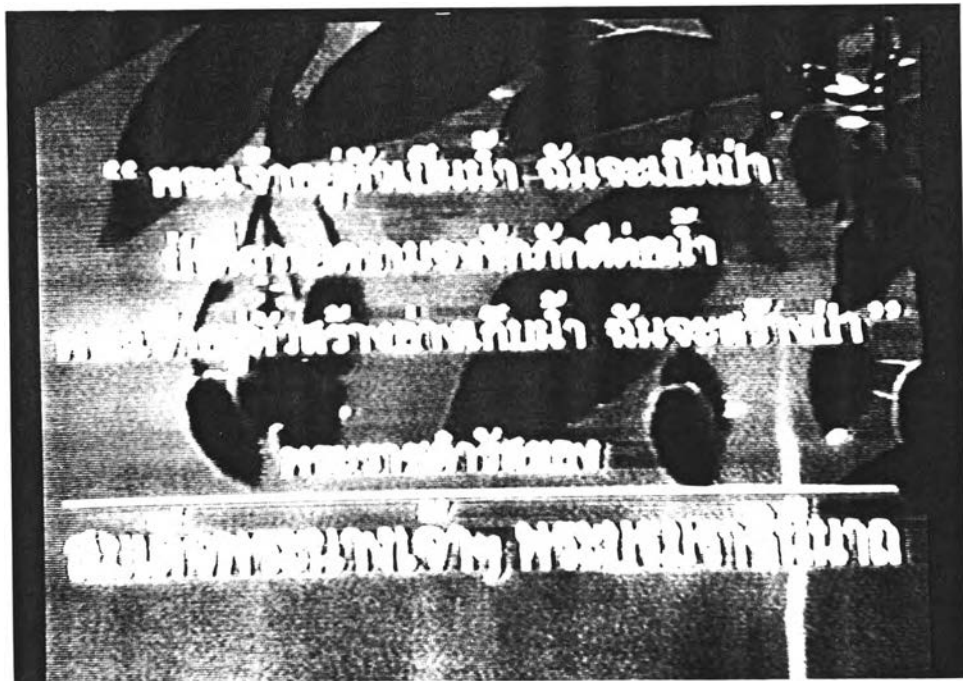
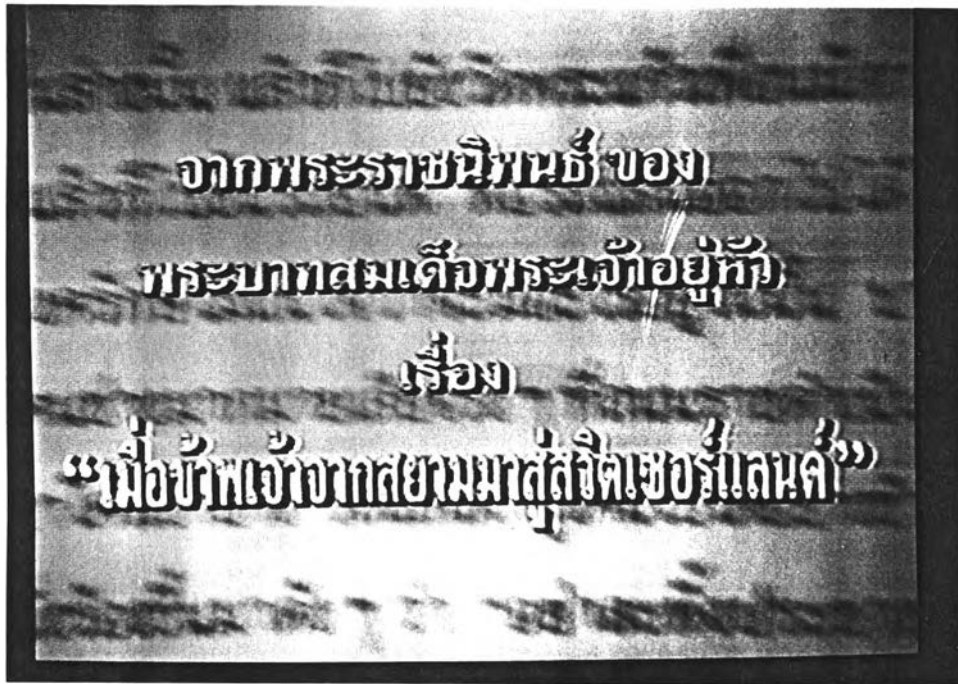
- เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการพระราชดำริด้านต่าง ๆ

- ประชาชนผู้ได้รับพระกรุณา

การใช้ตัวหนังสือซ้อนบนภาพและพื้นสี พบในสารคดีทั้ง 2 ชุด ซึ่งมีทั้งการซ้อนตัวหนังสือหนึ่ง ๆ ใ้กับ ซ้อนตอน พระราชดำรัส หัวข้อที่ต้องการนำเสนอ และการซ้อนตัวหนังสือแล้วเคลื่อนไปเรื่อย ๆ เช่น พระราชดำรัส ที่มงานผู้ผลิต มีการใช้ตัวหนังสือในสารคดีทั้ง 2 ชุด และพบมากกว่าในชุดเจ้าแผ่นดิน

“โครงการพัฒนาคนไทยให้มีความก้าวหน้า
ในทางวิชาการและวิชาชีพ”

**กรมการศาสนา
สำนักงานส่งเสริมศาสนา**

**คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ
ครบ ๕๐ ปี
ข้าราชการพลเรือน**

จากการศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความหมายของสารคดีทั้ง 2 ชุด พบว่ามีการแสดงความหมาย 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความหมายตรง (Denotation) คือการสื่อสารด้วยภาพและเสียง เพื่อให้ผู้รับสาร (Receiver) ได้รับทราบเนื้อหา (Content) ทางด้านต่าง ๆ ที่นำเสนอ เช่น เนื้อหาเรื่องพระราชพิธีผนวช ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล เนื้อหาเรื่องโครงการพระดาบส จากสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน

ผู้วิจัยพบว่า การสร้างความหมายตรงด้วยเนื้อหาของสารคดีทั้ง 2 ชุด มีความแตกต่างกันคือ “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” สร้างความหมายโดยการนำเสนอพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชบรรพบุรุษในราชวงศ์จักรี พระราชพิธีต่าง ๆ “เจ้าแผ่นดิน” สร้างความหมายตรงด้วยพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความหมายแฝง (Connotation) สารคดีทั้ง 2 ชุดนี้สร้างการรับรู้ความหมายตามเนื้อหา โดยการใช้ตัวหมาย (Signifier) และตัวหมายถึง (Signified) ในหลาย ๆ ด้าน เช่น พระบรมสาทิสลักษณ์ พระบรมราชานุสาวรีย์ มีความหมายแฝงถึงองค์พระมหากษัตริย์ และคุณความดีของพระองค์ท่าน การใช้เสียงก้อง (Echo) ในการบรรยายสารคดี มีความหมายแฝงถึงพระราชกระแส หรือพระราชดำรัส การสร้างความหมายโดยสัญลักษณ์ พระราชลัญจกร มีความหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์

ในการตีความหมายในขั้นตอนที่ 2 ของสารคดี พบว่า มีการแสดงความหมายโดยใช้ความเชื่อดั้งเดิม (Myth) ซึ่งพบมากในชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล ที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ แสดงความหมายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทำหน้าที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรม เป็นผู้นำทางจิตใจ จิตวิญญาณ ต่อเนื่องจากพระราชบรรพบุรุษ

นอกจากนี้ยังพบว่า มีการใช้ขั้นตอนการแสดงความหมาย (Order of Signification) คือการอุปมา (Metaphor) และอุปลักษณ์ (Metonymy)

อุปมา เป็นการแสดงความหมายให้เห็นถึงความแตกต่างด้วยการเปรียบเทียบ ซึ่งใช้มากในการนำเสนอสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล โดยการเปรียบเทียบพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี ในด้านต่าง ๆ

เช่น การฟื้นฟูพระราชเพณี เปรียบเทียบกับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (ตอนที่ 7 - 8 ออกอากาศวันที่ 15 - 16 มิถุนายน 2539)

อุปลักษณ์ เป็นการเชื่อมโยงความหมายในระดับเดียวกัน คือการใช้ส่วนหนึ่ง แทนส่วนทั้งหมด ซึ่งสารคดีทั้ง 2 ชุด หยิบยกประเด็นของเนื้อหาในการเกิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งการบรรยาย การยกพระราชกระแส การใช้เพลงพระราชนิพนธ์ การใช้ร้อยแก้วสดุดี การใช้ Presenter ที่แสดงถึงงานหรือพระราชภารกิจเพียงบางส่วนของพระองค์ท่าน ทำให้ผู้รับสารสร้างความจริงที่เหลือได้ว่าทรงมีพระราชภารกิจมากมายเพื่อพสกนิกรของพระองค์

ดังนั้นการสร้างความหมายโดยนัยนี้ เป็นการแสดงความหมายที่มีนัยยะแสดงถึงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกระทำหน้าที่ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ มิใช่พระมหากษัตริย์ที่เป็นเทวสมมติดังในอดีต ทั้งที่แสดงโดยการเปรียบเทียบกับพระมหากษัตริย์พระองค์ต่าง ๆ ในชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล หรือพระราชกรณียกิจในโครงการพระราชดำริของชุดเจ้าแผ่นดิน

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความหมายในระดับอุดมการณ์ (Ideology) ไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดในจิตใจ ทั้งในลักษณะแฝงเร้นและเด่นชัดในการระบบกระทำ ผลผลิตนี้เกิดขึ้นจากการผลิตซ้ำจากสถาบันทางสังคม สามารถเผยแพร่อุดมการณ์หลักของสังคม (Dominant Ideology) ในที่นี้ สถาบันการสื่อสารมวลชน ได้เคยมีการผลิตสารคดีเพื่อเกิดพระเกียรติมาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทั้งในรูปของการผลิตที่เป็นภารกิจหลักของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และการผลิตโดยความต้องการเกิดพระเกียรติของผู้ส่งสารเอง และในการศึกษาเปรียบเทียบสารคดีทั้ง 2 ชุด เนื่องในการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ที่มีการเผยแพร่ต่อเนื่องตลอดปี 2539 พบว่าเป็นการผลิตเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์หลักด้านเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน

ขั้นตอนการผลิต

ผู้ส่งสารของสารคดี ซึ่งเกี่ยวข้องเป็นผู้ผลิตสารคดีทั้ง 2 ชุดนี้ สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ผลิตรายการ และกลุ่มหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบการทำงานของผู้ส่งสารสารคดี

สารคดี	เย็นศิระเพราะพระบริบาล	เจ้าแผ่นดิน
<p>คณะอนุกรรมการฯ (หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง)</p> <p>ภารกิจ</p>	<p>คณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี</p> <p>เป็นคณะอนุกรรมการฯ ที่มาจากคำสั่งแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประชุมหาแนวคิดในการผลิต - ติดต่อประสานงานผู้ผลิตสารคดี - เขียนบทสารคดี - ติดต่อผู้สนับสนุนการผลิต - ติดต่อช่องทางการเผยแพร่ - พิจารณาทบทวนสารคดี - พิจารณาวิดิทัศน์สารคดี 	<p>คณะอนุกรรมการพิจารณาถ้อยแถลงและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี</p> <p>เป็นคณะอนุกรรมการฯ ที่มาจากคำสั่งแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนะนำ Presenter และช่วยประสานงานกับ Presenter - ติดต่อช่องทางการเผยแพร่ - พิจารณาทบทวนสารคดี - พิจารณาวิดิทัศน์สารคดี
<p>ผู้ผลิต</p> <p>ภารกิจ</p>	<p>บริษัท เดอะบิกดรีม จำกัด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประสานงานระหว่างคณะอนุกรรมการและเดวา โปรดักชั่น - ตรวจสอบวิดิทัศน์ก่อนเข้าที่ประชุมคณะอนุกรรมการ ฯ 	<p>บริษัท พาโนรามา ดอคคิวเม้นทารี จำกัด</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดโครงการสารคดี - ติดต่อผู้สนับสนุนงบประมาณการผลิตคือ ไทยพาณิชย์ - ประสานงานกับคณะอนุกรรมการ - เขียนบทสารคดี ติดต่อการถ่ายทำและหาภาพประกอบสารคดี ทำเพลงถ่ายทำ ดัดต่อ บันทึกเสียง แก้ไขก่อนการเผยแพร่ และส่งวิดิทัศน์ไปเผยแพร่ที่สถานีโทรทัศน์

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบการทำงานของ ผู้ส่งสารสารคดี (ต่อ)

สารคดี	เย็นศิระเพราะพระบริบาล	เจ้าแผ่นดิน
ผู้ผลิต ภารกิจ	บริษัท เดวา โปรดักชั่น จำกัด กำหนดภาพ ตี ตัด ใช้อุปกรณ์ ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ เพื่อประกอบ สารคดี ถ่ายทำ ตัดต่อ บันทึกเสียง รวมถึงแก้ไขก่อนการเผยแพร่ ส่ง วีดิทัศน์ไปเผยแพร่ที่สถานีโทรทัศน์	--

ขั้นตอนการผลิตสารคดีแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันในการทำงาน ดังนี้

เย็นศิระเพราะพระบริบาล

1. ขั้นตอนการผลิต (Pre - Production) เป็นการเตรียมตัวของกลุ่มผู้ส่งสาร

1.1 การประชุมเพื่อหาแนวคิด โดยคณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

1.2 การเขียนบทสารคดี มีผู้เขียนบท 1 คน ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็น - รองประธานอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ท่านเป็นผู้มีประสบการณ์ในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลายพระองค์ และเป็นผู้เสนอแนวคิดในการผลิตสารคดีชุดนี้ จึงทำให้ไม่ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม แต่เป็นการเรียบเรียงข้อมูลขึ้นมาเป็นบทสารคดี ที่มีเฉพาะเนื้อหา ไม่มีการกำหนดภาพ ตามหลักการเขียนบทโทรทัศน์ และมีผู้ช่วยอีกหนึ่งท่านในการตัดตอนเนื้อหาให้มีความยาวสำหรับการนำไปผลิตแต่ละตอน

1.3 การพิจารณาบทสารคดี โดยคณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

1.4 การเตรียมการผลิต คือการติดต่อ วางแผน เพื่อการถ่ายทำสารคดี ซึ่งทีมงานสามารถเตรียมงานได้จากบทที่ได้รับครั้งละ 10 - 15 ตอน เป็นการวางแผนเพื่อทำงานในระยะสั้น

2. ขั้นตอนการผลิต (Production) ทีมงานผู้ผลิต มี 2 องค์กร ในการประสานงาน เพื่อผลิตสารคดี คือ เดอะบิกดรีม และ เตวา โปรดักชั่น จะเป็นผู้กำหนดภาพ จากบทสารคดีที่ได้รับ เพื่อไปถ่ายทำวิดีโอหรือภาพยนตร์ วิดีทัศน์ ภาพนิ่ง จากหน่วยงานต่าง ๆ

3. ขั้นตอนหลังการผลิต (Post - Production) ประกอบด้วย

3.1 การบันทึกเสียงบทสารคดี

3.2 การตัดต่อภาพตามบทบรรยาย

3.3 การผสมเสียง (Mix) ระหว่างบทบรรยายและดนตรี

3.4 การส่งไปตรวจพิจารณาจากคณะกรรมการ ฯ และแก้ไข

เจ้าแผ่นดิน

1. ขั้นตอนการผลิต (Pre - Production)

1.1 การเขียน Proposal เพื่อเสนอผู้สนับสนุนงบประมาณการผลิต และคณะกรรมการพิจารณากลับกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เพื่อพิจารณานุมัติ

1.2 การหาข้อมูลเพื่อเขียนบทสารคดี โดยทีมผู้ผลิตของ พาโนรามาดอกคิ้วเมนทาร์ และได้รับคำแนะนำจากคณะกรรมการพิจารณากลับกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

1.3 การเขียนบทสารคดี มีผู้เขียนบทเป็นทีมประสานงานกัน โดยในขั้นตอนการผลิต มักจะเขียนบทประเภทกึ่งสมบูรณ์ (Semi -Script) เนื่องจากโครงการพระราชดำริ ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน มักจะต้องไปถ่ายทำยังต่างจังหวัด ผู้เขียนบทจึงนำข้อมูลที่ได้จากการถ่ายทำมาปรับเป็นบทสมบูรณ์ภายหลัง

1.4 การพิจารณาบทสารคดี จะกระทำ 2 ขั้นตอน คือ

- ตรวจสอบและแก้ไขคำราชาศัพท์ โดยเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง ซึ่งกระทำโดยการขอความร่วมมือจากบริษัทผู้ผลิตเป็นการส่วนตัว

- คณะกรรมการพิจารณากลับกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ เป็นการพิจารณาในรูปคณะกรรมการ

1.5 การแนะนำการคัดเลือกผู้มาเป็น Presenter โดยอนุกรรมการ ฯ

1.6 การเตรียมการผลิต คือ การติดต่อ วางแผน เพื่อการถ่ายทำสารคดี ซึ่งสามารถวางแผนระยะยาว เพราะผู้ผลิตทราบเนื้อหาที่ได้วางแผนไว้ใน Proposal

2. ขั้นตอนการผลิต (Production) บริษัทผู้รับผลิตรายการ คือ พาโนรามาดอกคิ้วเมนทาร์ นำบทสารคดีที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการ ฯ ไปถ่ายทำวิดีโอ

3. ขั้นหลังการผลิต (Post - Production) ประกอบด้วย

3.1 การบันทึกเสียงบทสารคดี

3.2 การตัดต่อภาพตามบทบรรยาย

3.3 การผสมเสียง (Mix) ระหว่างบทบรรยายและดนตรี

3.4 การส่งไปตรวจพิจารณาจากคณะกรรมการ ฯ และแก้ไข

จากการศึกษาเปรียบเทียบสารคดีทั้ง 2 ชุด พบว่า มีขั้นตอนการผลิต 3 ขั้นตอนเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดของการทำงานในแต่ละขั้นตอน คือ สารคดีชุด “ เย็นศิระเพราะพระบริบาล ” จะเน้นไปที่ขั้นเตรียมการผลิต และหลังการผลิต มากกว่าขั้นตอนการผลิต เนื่องจากสารคดีชุดนี้มีเนื้อหาในเชิงประวัติศาสตร์ ภาพที่ใช้ในการผลิตสารคดีจึงมาจากการขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กองภาพยนตร์ส่วนพระองค์ กองข่าวสำนักพระราชวัง และภาพข่าวจากสถานีโทรทัศน์ มากกว่าการถ่ายทำขึ้นมาใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับสารคดีชุด “ เจ้าแผ่นดิน ” ผู้ผลิตจะมีความทำงานทั้ง 3 ขั้นตอนการผลิตในอัตราส่วนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับโครงการพระราชดำริ และการนำเสนอมีบุคคลหลายฝ่าย จึงต้องมีการเตรียมการหาข้อมูล การเขียนบท การถ่ายทำ และการทำงานหลังการผลิตในทุกขั้นตอนอย่างเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

สำหรับการเข้าไปมีบทบาทของอนุกรรมการ ฯ ในการผลิตสารคดีทั้ง 2 ชุด มีความเหมือนและแตกต่างกันคือ

ความเหมือน อนุกรรมการ ฯ ทั้ง 2 ชุด ทำหน้าที่ตรวจสอบบทสารคดีและวีดิทัศน์สารคดี ก่อนการเผยแพร่ และติดต่อช่องทางในการเผยแพร่

ความแตกต่าง - เย็นศิระเพราะพระบริบาล อนุกรรมการ ฯ ทำหน้าที่ ประชุมหาแนวคิดในการผลิต เขียนบทสารคดี ควบคุมการผลิตสารคดี
- เจ้าแผ่นดิน อนุกรรมการ ฯ ทำหน้าที่ช่วยตรวจทานเรื่องภาษาในบทสารคดี แนะนำและชี้แนะผู้ที่จะมาเป็น Presenter

การตรวจสอบก่อนการเผยแพร่ และการเผยแพร่

เย็นศิระเพราะพระบริบาล มีการตรวจสอบก่อนการเผยแพร่ 4 ขั้นตอน คือ

1. ตรวจสอบสารคดี โดยคณะอนุกรรมการจัดทำภาพยนตร์และภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

2. ตรวจสอบวิดิทัศน์โดยเดอะบิกครีม

3. ตรวจสอบพิจารณาวิดิทัศน์ โดยคณะอนุกรรมการ ๙

4. ตรวจสอบพิจารณาวิดิทัศน์ โดยกกช. ของสถานีโทรทัศน์

เจ้าแผ่นดิน มีการตรวจสอบก่อนการเผยแพร่ 6 ขั้นตอน คือ

1. ตรวจสอบสารคดีภายในบริษัทผู้ผลิตสารคดี

2. ตรวจสอบคำราชาศัพท์ โดยเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง

3. ตรวจสอบสารคดี โดยคณะอนุกรรมการพิจารณากลั่นกรองบทและภาพสารคดีเฉลิมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

4. ตรวจสอบวิดิทัศน์ภายในบริษัทผู้ผลิต

5. ตรวจสอบพิจารณาวิดิทัศน์ โดยคณะอนุกรรมการ ๙

6. ตรวจสอบพิจารณาวิดิทัศน์ โดยกกช. ของสถานีโทรทัศน์

การตรวจสอบก่อนการเผยแพร่นี้ ผู้วิจัยพบว่า มีการตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบทั้ง 2 ชุด แต่มีการทำงานแตกต่างกันคือ สารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล มีขั้นตอนการตรวจสอบน้อยกว่าสารคดีชุดเจ้าแผ่นดิน ทั้งนี้เพราะเย็นศิระเพราะพระบริบาลมีรองประธานอนุกรรมการ ๙ เป็นผู้เขียนบทสารคดี เนื่องจากท่านเป็นผู้มีประสบการณ์ การตรวจสอบบทสารคดี จึงทำตามขั้นตอนของคณะอนุกรรมการ ๙ และพบว่าไม่มีการแก้ไขมากนัก แต่การตรวจสอบบทเจ้าแผ่นดินมีขั้นตอนที่มากกว่า เพราะผู้เขียนบทสารคดี ถึงแม้จะมีประสบการณ์การทำงานโทรทัศน์ แต่ยังมีประสบการณ์น้อยเรื่องการใช้ภาษาและราชาศัพท์ นอกจากนี้ ทีมงานผู้ผลิตสารคดีเย็นศิระเพราะพระบริบาล เป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากในการผลิตสารคดีเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ ในขณะที่ทีมงานเจ้าแผ่นดินมีประสบการณ์การผลิตสารคดีในแนวอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อผ่านการตรวจสอบโดยคณะอนุกรรมการ ๙ แต่ละชุด พบว่าการแก้ไขวิดิทัศน์สารคดีชุด เจ้าแผ่นดิน มีมากกว่าชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล

จากการศึกษาพบว่าลักษณะการเผยแพร่ สารคดีทั้ง 2 ชุด มีความเหมือนและต่างกัน ดังนี้

เย็นศิระเพราะพระบริบาล มีการเผยแพร่ทุกวัน ตั้งแต่ 9 มิถุนายน 2539 ถึง 31 ธันวาคม 2539 รวม 206 ตอน ในช่วงข่าวในพระราชสำนัก ทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย และทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 โดยงบประมาณในการเผยแพร่มาจากผู้สนับสนุนการผลิต คือ บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)

เจ้าแผ่นดิน มีการเผยแพร่ระหว่าง เดือนธันวาคม 2538 ถึงปลายเดือน พฤศจิกายน 2539 สัปดาห์ละ 2 ครั้ง รวม 52 สัปดาห์ 104 ตอน ในช่วงข่าวในพระราชสำนัก หลังสารคดีชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาล ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 และ สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย โดยงบประมาณในการเผยแพร่ ได้รับการสนับสนุนจาก ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

จากการศึกษาพบว่า สารคดีทั้ง 2 ชุดนี้ มีช่องทางการเผยแพร่เหมือนกัน แต่ต่างกันที่ความถี่ในการเผยแพร่ เสียค่าใช้จ่ายในการเผยแพร่เหมือนกัน และมีช่วงเวลาเผยแพร่เหมือนกัน คือ ช่วงภาค 20.00 น. เพราะมีผู้รับชมเป็นจำนวนมาก

สำหรับผลของการสื่อสารของสารคดีทั้ง 2 ชุดนี้ ผู้ส่งสารได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า เป็นที่ไปตามเป้าหมายที่ต้องการ ถึงแม้ว่าชุดเย็นศิระเพราะพระบริบาลจะมีผลสะท้อน (Feed Back) เรื่องภาพในการนำเสนออยู่บ้าง แต่ก็ไม่กระทบถึงภาพรวมของสารคดีทั้งหมด